

Een themaschrift over beleid en regelgeving voor Cultuur- en Gemeenschapscentra

A R T I S J O K

De project fair van het ENCC Brussel, 1 – 3 oktober 2008

Jaargang 04 - Nummer 09 - november 2008

Een wat ? Fair ? Een beurs van projecten? Worden er projecten gepromoot? Of een markt? Een markt van projecten... Waarom zou ik mijn projecten verkopen? Ach, ja en nee. Marktplaatsen zijn interessant. Er is veel te zien en er komen veel mensen samen. Keuvelen, snuisteren, opsnuiven, rondkijken, gluren, snuffelen, informeren, bevragen, vertellen, enthousiasmeren, ... Ja, dat is het! Dat gebeurde op 2 oktober in – misschien niet toevallig – “De Markten” in hartje Brussel.

Culturele centra uit diverse landen van Europa wisselden ervaring uit en deden ideeën op over allerhande projecten. Het ENCC (Europees Netwerk Culturele Centra) bood het platform. De deelnemers vulden het kleurrijk en vol enthousiasme in. We blikken graag even terug.

Het volledige evenement liep over drie dagen en ontving een 150-tal deelnemers uit 11 verschillende landen (België, Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Estland, Lithouwen, Polen, Roemenië, Hongarije, Oostenrijk, Croatië, Denemarken). De VVC en Astrac (Réseau des Centres Culturels de la Communauté Wallonie-Bruxelles) zorgden gezamenlijk voor de praktische organisatie. Deze opportuniteit tot samenwerking deed zich voor dankzij het recente lidmaatschap van Astrac bij het ENCC. Het partnerschap biedt zeker nog perspectieven voor de toekomst. Het ENCC was hiermee toe aan haar 3e European Project Fair, na succesvolle edities in Wenen en Riga.

Op woensdag 1 oktober startten we plechtig in het Vlaams Parlement. We spitsten onze oren voor enkele stevige speeches, voornamelijk over interculturele dialoog. Guy Redig, kabinetschef van de minister van Cultuur Bert Anciaux, ging dieper in op het actieplan Interculturaliseren en het participatiebeleid dat in Vlaanderen gevoerd wordt. De verantwoordelijken van het Kennisknooppunt Interculturaliseren, Pascal Verschuere en José Gonzalez, plaatsten het thema in een Europees perspectief (2008 is het Europees Jaar van Interculturele Dialoog) en belichten enkele zeer concrete projecten uit Vlaanderen. Nouzha Bensalah vertegenwoordigde het kabinet cultuur van minister Lanaan. Zij benadrukte het belang van interculturele dialoog in een veranderende maatschappij en de rol die culturele centra in deze context te spelen hebben. Tot slot nam Ronny Moseu, intercultureel ambassadeur van dienst, de toehoorders mee op sleeptouw. Vol vuur bracht hij liedjes uit ‘Allemaal Anders’ en wakkerde de bluesgevoelens aan bij de deelnemers.

Donderdagochtend waren de deelnemers al vroeg uit de veren. Vanaf 9u sleurden ze allerhande affiches, brochures, laptops en promomateriaal mee naar de zolders van De Markten. De gezellige sfeer van een ontluikende markt stak meteen de kop op. Geroezemoes en gelach. Druk heen en weer geloop. Geschuifel en geknutsel. Tot plots de kleurrijke standen verschenen, een prachtig palet van indrukken.

Maar eerst was het nog verzamelen geblazen in de Spiegelzaal voor het paneldebat. "One question, five answers" is een formule die het ENCC wil hanteren om over een bepaald aspect van de werking van een cultuurcentrum, opinies en situaties uit vijf verschillende landen te horen. De panelleden debatteerden dit jaar over enkele aspecten van personeelsbeleid in culturele centra. Het belang van diverse competenties en vaardigheden bij het stafpersoneel van cultuurcentra werd aangestipt. Daarnaast kwam er een belangrijke insteek van Krist Biebauw (Cultuur Lokaal) over diversiteit in het personeelsbeleid. Aan de hand van clichébeelden en statements confronteerde hij het publiek en panel met de eigen vooronderstellingen. Voer voor een stevig debat!

De "FAIR" en enkele standen van Vlaamse cultuurcentra

Vervolgens kon iedereen weer de benen strekken en zelf het woord nemen. We trokken gezamenlijk naar de zolders waar de echte markt kon beginnen! Met een broodje in de hand kuierde je van stand naar stand. Gesprekken werden aangeknoopt. Hoe heb je dat aangepakt? Vanwaar de keuze voor die doelgroep? Wat was het resultaat? Wat heb je eruit geleerd? Sommigen noteerden ijverig wat hun collega's vertelden.

Dit jaar presenteerden maar liefst een 30-tal standen projecten en werkingen van culturele centra over Europa. De deelnemers zijn vrij in het kiezen van wat ze presenteren. Wij reiken wel een thema aan als suggestie. Dit jaar wilden we voornamelijk projecten zichtbaar maken in het kader van interculturele dialoog en diversiteit (intergenerationeel, etnisch-cultureel, andersvaliden, etc...). Uiteraard blijven andere projecten welkom. Ook vanuit Vlaanderen kwamen een aantal projecten aan bod.

Sofie Vandaele, CC Evergem, hield een stand over het sociaal-artistische project "Zand erover!?" van CC Evergem in samenwerking met Victoria Deluxe.

Elke Clompen, CC Lokeren, organiseerde een stand over Loka.Tierra, het tweejaarlijkse multiculturele stadsfestival in Lokeren. Dit 10-daagse project is een partnerschap tussen het cultuurcentrum, diverse stadsdiensten (o.a. integratiedienst) en verenigingen, ...

Tom Michielsen, CC Muze (Heusden-Zolder), stelde Circo Paradiso voor: een grootschalig cultureel, educatief en sociaal-artistisch kunstenfestival, geïnspireerd door de nostalgische sfeer van het circus- en kermisgebeuren.

Leen Bouwens, CC Leopoldsburg, kon als enige uitpakken met een Europees project, dat nog volop loopt. 'Opening Doors' is een project van CC Leopoldsburg i.s.m. Malta en U.K. dat gesubsidieerd wordt via het EU-programma Grundtvig.

Rik Van Daele en Stefanie Audenaert, CC Beveren, vielen op met hun stand. De mooi uitgedoste paspop illustreerde de klederdracht van de 19de eeuw, als symbool voor De Nachten van Cortewalle, de erfgoedvoorstelling van het cultuurcentrum. Ook het cultuurzakboekje voor kinderen kreeg een uitgebreide vermelding als instrument om kinderen te laten reflecteren over hun cultuurervaringen.

Sofie Vandaele over haar ervaring met de ENCC Project Fair: *"Het idee van een markt vind ik een goed uitgangspunt om informeel contact te stimuleren. Via je project heb je meteen een aanknopingspunt voor een inhoudelijk gesprek. Ik was ook aangenaam verrast door het contact met de Waalse collega's. We weten eigenlijk te weinig van elkaar. Ik denk dat een regelmatige uitwisseling met onze collega's uit het Zuiden ook wat kan opleveren naar concrete praktijkuitwisseling. Het debat van 's morgens kon me minder boeien. De workshops zijn ook een goede formule voor uitwisseling rond een specifiek thema - iets meer gestructureerd en toch interactief genoeg."*

In het volledige (Engelstalige) verslag van de project fair vindt u een overzicht van alle standen. Dit zal binnenkort beschikbaar zijn op www.encc.eu

Workshops

In de namiddag sloot elke deelnemer zich aan bij een van de 4 workshops:

GRUNDTVIG, actie binnen het Life Long Learning (LLL) programma van de Europese Commissie. Zet een Europees partnerschap op om samen op zoek te gaan naar nieuwe methodieken, om zelf bij te leren, om een leerproces en traject op te zetten.

Renilde Reynders, coördinator Grundtvig binnen het Vlaams agentschap Epos vzw, belichtte de verschillende mogelijkheden van het Grundtvig-programma, dat tot het LLL-programma hoort. Grundtvig richt zich tot alle organisaties die tot de formele (centra voor volwassenonderwijs, basiseducatie, ...) én non-formele (musea, culturele centra, bibliotheken, ...) volwasseneneducatie behoren. Binnen het programma zijn heel wat acties en projecten mogelijk en zijn de opgelegde voorwaarden zeer breed inzake thema's (kunst&cultuur, vreemde talen, actief burgerschap, ...) of prioritaire doelgroepen (senioren, laaggeschoolden, ...). Interessant zijn de Grundtvig-leerpartnerschappen, omdat de klemtoon ligt op het samenwerkingsproces, de informatie-uitwisseling en de betrokkenheid van de lerenden: zowel cursisten als directies, programmatoren of leraars zelf! Er is een minimum van 3 partners uit 3 verschillende landen vereist. Meer informatie over Epos vzw en het Grundtvig-programma vindt u op <http://www.epos-vlaanderen.be/>

Vervolgens getuigden Leen Bouwens en Roger Bouwens (CC Leopoldsburg) over hun ervaring met Grundtvig. CC Leopoldsburg diende als eerste cultuurcentrum in Vlaanderen een aanvraag in voor een Grundtvig-project. Via een deelname aan een contactseminarie ('Performing Arts as a Katalyst for Culture) georganiseerd door Grundtvig, vonden ze partners in UK en Malta (oorspronkelijk ook Litouwen en Denemarken, maar zij geraakten niet door de nationale selectie). Het project is getiteld "*Opening Doors. developing learning disabled people's participaton in the arts across Europe.*" Opening Doors' wil een procesmatige methode ontwikkelen om met andersvaliden rond drama te werken. De nadruk wordt vooral gelegd op de persoonlijke evolutie van de deelnemers, minder op het resultaat. CC Leopoldsburg werkt samen met twee lokale instellingen, vzw 't Brugske en vzw Berkenhof, die zeventien andersvaliden inzetten. Het tweede luik van het project focust op de mobiliteit van de groepen. Elk partnerland houdt een klein theaterfestival waarop de groepen uit de andere landen worden uitgenodigd, een unieke kans voor de deelnemers om Europa te verkennen. Het festival in Leopoldsburg vindt plaats rond maart/april 2009. Op het einde van het project publiceren de partnerlanden een online-boekje met daarin hun bevindingen. Na het aflopen van het project in 2009 hoopt CCLeopoldsburg dat het initiatief verder gedragen wordt door de lokale partners. Lees meer op <http://grundtvigopeningdoors.blogspot.com>.

CC Leopoldsburg geeft aan dat de weg niet volledig bezaaid is met rozenblaadjes: de betrokkenheid van de partners warm houden, taalbarrières overwinnen, lokale partners motiveren, organisatievaardigheden, reizen met andersvaliden, en natuurlijk het financiële plaatje... Het vergt een investering van je centrum, zowel in tijd als in geld. Maar de meerwaarde die je er uit haalt maakt het de moeite waard: kennisopbouw voor je werking en personeel, de samenwerking en het proces dat je doorloopt met je partnerorganisaties en het belangrijkste: de deelnemers aan het project, die via de kansen die het centrum hen biedt, het zelf waar maken.

European Voluntary Service (EVS) binnen het Youth in Action programma van de Europese Commissie. Haal een geëngageerde jongere uit een ander Europees land in je centrum als vrijwilliger!

Europa heeft ook een ondersteuningsprogramma voor jeugd: "Youth in Action". Eén van de acties binnen dit programma is European Voluntary Service. Inge Stuer en Liselotte Vanheukelom, medewerkers van JINT, lichtten de mogelijkheden van EVS toe. Deze actie ondersteunt het Europees vrijwilligerswerk van 'jongeren' tussen 18 en 30 jaar. Jongeren kunnen in een Europees land naar hun eigen voorkeur ingeschakeld worden in allerlei organisaties en instellingen, dus ook in cultuurcentra of gemeenschapscentra. Als centrum kan je jezelf kandidaat stellen als 'gastorganisatie', waardoor je in de databank terecht komt die jongeren raadplegen. Bovendien blijkt cultuur een zeer populaire sector bij de jeugd. Gedurende enkele maanden draait de jongere mee in de dagelijkse werking of een concreet project als vrijwilliger. De jongere geniet van de unieke ervaring, de gastorganisatie van de hulp en het extra buitenlandse tintje. Ivo Peeters, verantwoordelijke van Gemeenschapscentrum De Zeyp, getuigde over zijn ervaringen met EVS-vrijwilligers en de projecten die ze binnen het centrum realiseerden.

Technici en erkenning van eerder verworven competenties

Chris Van Goethem is technisch consultant, docent aan het Rits en actief op diverse fora ivm competenties van technici. In zijn toelichting vertrekt hij vanuit het competentiegericht herdenken van beroepsprofielen. Wat zijn competenties? Hoe verhouden ze zich ten aanzien van kennis en diplomagerichte profielen? Competentieprofielen kunnen ingezet worden voor verschillende noden: beschrijving van beroepsprofielen voor aanwerving, evaluatie van personeel, valideren van aangeleerde competenties, detecteren van leerbehoeften,

opstellen van een persoonlijk leerplan, beschrijven en uitwerken van een specifieke opleiding, etc... In België heeft men reeds werk gemaakt van een standaardisering van beroepscompetentieprofielen, ook voor podiumtechnicus, assistent podiumtechnicus, ... Momenteel wil men deze profielen ook aanwenden voor de erkenning van eerder verworven competenties van theatertechnici met jaren ervaring, maar zonder diploma. Daarnaast belichtte Chris Van Goethem het Europees perspectief en het Europees Leonardo da Vinci project waar hijzelf aan meewerkt: Theater Technical Training. Voor cultuurcentra is dit interessante materie in het kader van het personeelsbeleid en opleidingsbeleid voor de eigen theatertechnici.

Regionale samenwerking tussen culturele centra of tussen culturele centra en andere partners.

Deze workshop werd begeleid door twee ervaringsdeskundigen op het vlak van regionale samenwerking. Piet Forger is coördinator van Vlabra'ccent, het samenwerkingsverband tussen cultuur- en gemeenschapscentra van de provincie Vlaams-Brabant en de provincie. Deze regionale samenwerking is de afgelopen jaren opgebouwd rond de cultuurcentra, maar recent worden ook samenwerkingen opgezet met andere organisaties in de culturele regio. De provincie stuurt aan op samenwerking met alle partners binnen de vrije tijdsector in de regio (toerisme, sport, jeugd, ...). Engelbert Petre is directeur van het cultuurcentrum in Ath en van daaruit bestuurder van het samenwerkingsverband ACHO – Agence culturelle du Hainaut occidental. Deze samenwerking werd gestimuleerd en ondersteund door de minister van cultuur als testproject. ACHO biedt een dienstverlening aan alle culturele operatoren (niet alleen culturele centra!) in de regio, op het vlak van coördinatie, informatie en communicatie, opleiding, etc... In het tweede deel van de workshop werkten de deelnemers in kleine groepjes om elkaars bevindingen omtrent regionale samenwerking te bespreken en uit te wisselen. Algemene conclusies van de workshop luiden dat er voor dit soort samenwerkingen de nodige financiële en personele ondersteuning nodig is om het netwerk staande te houden. Inhoudelijk evolueren regionale samenwerkingsverbanden naar cross-overs tussen diverse sectoren: van cultuur naar vrije tijd naar regionale ontwikkeling en cross-sectorieel (economisch, cultureel, etc...).

Bezoek gemeenschapscentra in Sint-Gillis

Donderdagavond nam het Europese gezelschap gezamenlijk de metro richting Sint-Gillis voor een bezoek aan de twee gemeenschapscentra van Sint-Gillis: Jacques-Franck en de Pianofabriek. Beiden zijn gelegen in 'beneden-Sint-Gillis', één van de armste zones van Brussel. De gemeente heeft een densiteit van 18.000 inwoners/km² en 140 verschillende nationaliteiten. Beide gemeenschapscentra stemmen hun werking af op deze interculturele context en werken ook geregeld samen. Na de toegeweide rondleidingen van Thierry Van Campenhout en Geert Steendam, schoven de deelnemers aan voor een buffet in het Maison du Peuple of Volkshuis van Sint-Gillis. Ze maakten er een gezellige avond van onder begeleiding van Bai Kamara.

Vrijdagprogramma: werking en toekomst ENCC

Op vrijdagmorgen gaf Culture Action Europe (het vroegere EFAH) een beter inzicht in haar werking en acties als Europese belangenbehartiger (waarvan VVC en ENCC lid zijn). Ilona Kish lichtte ook toe hoe de Europese commissie via een 'gestructureerde dialoog' en diverse platformen een gerichte tweerichtingscommunicatie wil opzetten met de culturele actoren in heel Europa. Het ENCC nam ook actief deel aan enkele van deze Europese culturele platformen, die thematisch zijn ingericht.

Vervolgens lichtte het ENCC haar toekomstige werking toe. Hoewel het ENCC en haar leden momenteel erg actief zijn, ziet het financiële plaatje er minder goed uit. Door het plotse wegvallen van Europese subsidie in 2008 is het ENCC zich bewust van de te grote afhankelijkheid van het complexe Europese subsidiesysteem. Vandaar zoekt de raad van bestuur van het ENCC naar een duurzamer model. Dit kan gevonden worden in een structurele ondersteuning vanuit de nationale overheden van de leden van het ENCC. Op die manier draagt elke nationale overheid een klein (t.a.v. de gehele cultuurbegroting), maar essentieel (voor de werking van het ENCC-secretariaat) steentje bij, naast een projectmatige ondersteuning vanuit Europa. Ondanks de financiële kwestie was de teneur positief wegens een succesvolle project fair, een vliegende start van het staff exchange-programma 'BECC' en een goed vooruitzicht naar de Shortcut 2009 in Helsinki.

Van lokaal naar Europees: geen evidentie wel potentie

Het hoeft niet gezegd. Europese uitwisselingen zijn tof, dat vinden we allemaal. Maar hebben we er de tijd voor? En wat halen we er uit? De dagelijkse werking in onze lokale context vergt al zoveel aandacht. Een internationaal luik daarbovenop vraagt extra inspanning, en niet weinig. En waar beginnen we dan? Er is zoveel informatie, maar hoe vind ik er mijn weg in? Een infosessie volgen is een begin, maar waar haal je het vuur, de inspiratie? En tot slot niet onbelangrijk: hoe overtuig ik de omgeving, het bestuur, enz. van de relevantie? Een belangrijk startpunt is: blijf bij kern van de werking van je centrum. Ga na in welke richting je de projecten binnen je centrum wil sturen, welke thema's, doelgroepen,... Vanuit die sterktes of vanuit die noden naar méér (meer kennis, meer vaardigheden, ...) kan je op zoek gaan naar uitwisseling met collega's binnen je regio of Vlaanderen. Waarom zou je dan ook niet eens diezelfde oefening maken met Europese collega's?

Het ENCC biedt kansen...

Het ENCC wil een platform bieden voor lokale cultuurwerkers: via de Shortcut-conferenties (telkens in het voorjaar), via de Project Fair (telkens in het najaar), via de website en online databank (www.encc.eu) en zeer recent ook via het BECC-programma voor 'Staff Exchange'.

BECC staat voor Bridge between European Cultural Centres. Via dit programma zorgt het ENCC dat je 'on the job' kan leren in een cultuurcentrum in het buitenland. Gedurende een kort (enkele dagen) of langer (week of meer) verblijf kan je ervaringen en kennis opdoen in een bepaalde discipline, projectwerking, etc... Dit wordt op voorhand besproken, zodat je een goede 'match' vindt met een cultuurcentrum dat relevant is voor jou en waar je iets kan leren. Het eerste startseminarie vond plaats op 1 oktober 2008 in Brussel, vlak voor de project fair. Een 30-tal deelnemers vonden een partner om mee uit te wisselen. Zij zullen in de komende maanden bij elkaar 'op bezoek gaan'. In maart komen alle deelnemers samen in Berlijn voor een evaluatie. Het ENCC heeft de ambitie om jaarlijks een aantal mensen te laten uitwisselen op deze manier. Naast het stafpersoneel is ook het administratief en technisch personeel welkom.

Een Vlaams internationaal cultuurbeleid ondersteunt ?

Wanneer we in Vlaanderen spreken van een internationaal cultuurbeleid verstaan we daar steeds een internationaal kunstenbeleid onder. De bestaande subsidiëringmogelijkheden beperken zich tot de kunsten en de amateurkunsten. Wellicht zullen individuele cultuurcentra wel eens een beroep kunnen doen op een prospectiesubsidie. Maar structureel is er niets voorzien voor de werksoort. Nochtans...

In de nota van het ministerie van cultuur 'Het internationaal cultuurbeleid van Vlaanderen' (2002) worden de beleidslijnen op het vlak van internationaal cultuurbeleid uiteen gezet. Over netwerken wordt er het volgende gezegd: „*Het is ook van belang dat culturele actoren en instellingen geïntegreerd zijn in Europese en wereldnetwerken om een vanzelfsprekende uitwisseling te vergemakkelijken en om de wederzijdse kennis en gevoeligheden uit te diepen.*“

Bij de doelstellingen wordt nadrukkelijk geëxpliciteerd:

„De internationale samenwerking, uitwisseling en expertisevorming aanmoedigen. Cultuurmakers van Vlaanderen moeten veelvuldig in contact kunnen zijn met buitenlandse collega's zodat er een intense wisselwerking is in de dagelijkse werking met andere landen en culturen. Dit versterkt het niveau en de kwaliteit van ons cultuurbedrijf. Ook de verdere ontwikkeling van het sociaal-cultureel werk en het jeugdwerk heeft belang bij een sterke internationale dimensie. Deze wisselwerking kan vele vormen aannemen: kennis van elkaars aanpak, methoden, technieken en denkbeelden, de wil om het eigen werk te confronteren in een andere context, voor een ander publiek, de samenwerking in vormen van coproducties.“

Tot slot wordt ook het lokaal cultuurbeleid vermeld in de nota: “*Ook in het gemeentelijk cultuurbeleid moet er voldoende ruimte zijn voor een regelmatige praktijk van uitwisselingen.*”

In het advies van 13 april 2005 van de toenmalige Raad voor Cultuur over een samenhangend internationaal Vlaams cultuurbeleid (Stuk 50-B (2004-2005) van het Vlaams Parlement) wordt zeer duidelijk gesteld dat het belang van netwerking binnen een internationaal cultuurbeleid zwaar onderschat wordt. Er wordt zelfs verwezen naar de Nederlandse regeling waarbij een deeltijdse secretariaatskracht wordt ingezet.

Deze beleidsintenties vertaalden zich dus tot nog toe echter nog niet structureel voor het lokaal cultuurbeleid. In het kader van het kunstendecreet is deze lacune reeds gedeeltelijk weggewerkt voor het theater en de muziek. Het IETM (International Network for contemporary performing arts – www.ietm.org) en de IAMIC (International Association of Music Information Centres – www.iamic.net) worden als internationale netwerkorganisatie erkend en gesubsidieerd.

De VVC pleit duidelijk voor een ondersteuning van het ENNC in het belang van de Vlaamse cultuur – en gemeenschapscentra, naast een ondersteuning van de individuele centra in het kader van een internationale prospectie, programmering en ervaringsuitwisseling rond projectwerking (gemeenschapsvorming, interculturaliteit, participatie,...). Internationale werking in het kader van een lokaal cultuurbeleid is immers niet evident. De ervaring leert ons dat het veel energie kost om lokale besturen en lokale centra te overtuigen van de investering in een internationale werking. Wat is het nut voor een lokaal bestuur van een internationale werking? Op het eerste zicht zijn er meer nadelen dan voordelen: tijdsinvestering, extra verplaatsingskosten, extra programmeringskosten. Toch blijven de VVC en het ENCC geloven in een absolute meerwaarde voor de individuele centra, voor het lokaal cultuurbeleid, voor de bevolking als voor de Europese culturele diversiteit. Het is uit het verleden ook duidelijk geworden dat er heel goede samenwerkingsverbanden zijn ontstaan tussen centra uit verschillende landen in het kader van de ENCC – werking. Anderzijds worden vele dossiers waarmee onze centra te maken hebben steeds meer Europees. We denken dan aan auteursrechten, bedrijfsvoorheffing buitenlandse artiesten, veiligheid op het werk, BTW – harmonisering. Het is in deze dan ook belangrijk over een instrument te beschikken dat actief kan zijn op Europees niveau en hierbinnen zeer actief te zijn ten voordele van de eigen leden.

Met het oog op 2009 - Europees jaar van Innovatie en Creativiteit hoopt de VVC op een doorbraak in het Vlaams beleid voor een ondersteuning van het internationaal luik van lokale cultuurinstellingen. Omdat 'het internationale' in elke lokale plek zit. Omdat creativiteit en innovatie ontstaan waar diverse ideeën en werkingen vanuit de kleinste hoeken, elkaar ontmoeten, confronteren, botsen, versmelten, beïnvloeden, ... maar nooit onberoerd laten.

**Bezoek de website van het ENCC op www.encc.eu
De presentaties van de Project Fair zijn er ook te vinden.**

Redactie: Evi Gillard, stafmedewerkster VVC

Artisjok is een elektronische uitgave van de Vereniging Vlaamse Cultuur- en gemeenschapscentra vzw. Dit themaschrift doorsturen naar vrienden en collega's is toegestaan, evenals de overname van teksten, mits bronvermelding.

U kan zich gratis abonneren op dit themaschrift door een mail te sturen naar info@cultuurcentra.be. Uitschrijven kan eveneens op info@cultuurcentra.be met vermelding 'uitschrijving artisjok' en uw e-mailadres.

Uw persoonlijke gegevens (naam en e-mailadres) worden opgenomen in het VVC-databestand, conform de wet van 8/12/1992 betreffende de bescherming van uw privé-leven. Deze gegevens worden enkel gebruikt om u regelmatig deze Artisjok te bezorgen. U hebt het recht uw persoonlijke gegevens op te vragen en te wijzigen.

V.U. Eugeen Van lent, voorzitter

VVC Gallaitstraat 86 bus 23 1030 Schaarbeek tel. 02 201 17 07 fax 02 201 07 19 info@cultuurcentra.be